

วิเคราะห์อัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท
AN ANALYSIS OF THE EXISTENTIALISM IN
THERAVĀDA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระมหาชยพร กนตาโก (เสริมจันทร์)^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้สรุปผลจากงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์อัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษามโนทัศน์อัตถิภาวนิยมของฌอง-ปอล ซาทร์ (๒) เพื่อศึกษามโนทัศน์อัตถิภาวนิยมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท (๓) เพื่อวิเคราะห์อัตถิภาวนิยมตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ พบว่าแนวคิดอัตถิภาวนิยมของซาทร์เป็นปรากฏการณ์วิทยาสองลักษณะคือ (๑) แนวคิดเชิงภววิทยากล่าวถึงภาวะสองอย่าง ได้แก่ ภาวะในตัวเอง กับภาวะเพื่อตัวเอง ภาวะสองชนิดนี้เป็นสิ่งมีอยู่ในโลก (๒) แนวคิดเชิงมนุษย์นิยมกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ว่าดำรงอยู่ก่อน สรรตถะ ข้อที่ ๒ พบว่าแนวคิดอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญา มีอยู่สองส่วนคือ (๑) แนวคิดเชิงอภิปรัชญา กล่าวถึงความมีอยู่ของรูปธรรมและนามธรรมพร้อมทั้งเหตุปัจจัย (๒) แนวคิดเชิงมนุษย์นิยมกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ว่าเป็นขั้น ๕ มิใช่อดีต ข้อที่ ๓ พบว่าแนวคิดในพุทธปรัชญาเป็นอัตถิภาวนิยม เพราะให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์ที่มีชีพเพียงแค่มิชีวิตอยู่ แต่ให้ดำรงอยู่อย่างมีสติรู้เท่าทันปรากฏการณ์ เพราะว่าการดำรงอยู่หาใช่เป้าหมายที่แท้จริงไม่ นิพพานต่างหากคือเป้าหมาย

คำสำคัญ: การดำรงอยู่, ความสำนึก, สรรตถะ, ภาวะ, อัตถิภาวนิยม.

^๑ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

This article is a summary of the outcome from the dissertation “An Analysis of the Existentialism in Theravada Buddhist Philosophy”. It has 3 objectives: (1) to study Jean-Paul Sartre's concept of the Existentialism, (2) to study the concept of the Existentialism in Theravada Buddhist philosophy, and (3) to critically analyze the Existentialism according to the concept of Theravada Buddhist philosophy. It was found that: 1) in relation with the first objective, it was found that Sartre's existentialism is of two characteristics of phenomenology: (1) the ontological concept possessing two kinds of beings, namely ‘the being in itself’ and ‘being for itself’ and (2) the concept of humanism concerning the existence of human being that preceded the essence, 2) in relation with the second objective, it was found that the concept of existentialism in Buddhist philosophy consists of two parts: (1) the metaphysical concept concerning the existence of materiality and immateriality together with the Law of Causation and (2) the concept in terms of humanism regarded as the Five Aggregates - the non-Ego, 3) in relation with the third objective, it was found that the concept of existentialism in Buddhist philosophy is focused on the human being which is not just a living being but to live consciously with the awareness of phenomenon is real existent because the only existence is not the true goal but attainment of Nibbana.

Keywords: existence, consciousness, essence, being, subjective

๑. บทนำ

หลายศตวรรษมาแล้วที่มนุษย์ได้มุ่งแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต แต่เท่าที่ผ่านมาวิธีการแสวงหาดูเหมือนยิ่งไกลห่างออกไปจากความเป็นจริงของชีวิต นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงเสนอแนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรหันกลับเข้ามาตระหนักรู้ภายในตัวเอง เพราะมองว่ามนุษย์แต่ละคนได้สูญเสียตัวตนไปกับสิ่งภายนอกซึ่งมิใช่ความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นจริงของชีวิต (Authenticity) คือมนุษย์เป็นสิ่งมีอยู่ในโลก มนุษย์ดำรงอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ที่แวดล้อม มนุษย์ควรตระหนักรู้และเลือกตัดสินใจด้วยตัวเองอย่างรับผิดชอบ เพราะมนุษย์มิใช่อะไรอื่นที่นอกจากผลรวมของการกระทำของเขาเอง^๑ นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงกระตุ้นให้มนุษย์หันกลับเข้าสู่ตัวเอง โดยให้ตระหนักรู้ว่าตัวเองเป็นอย่างไร ให้รู้จักอัตถิภาวะของตัวเอง อัตถิภาวะคือการดำรงอยู่ของมนุษย์แต่ละคน เป็นพื้นฐานของความรู้ว่ามนุษย์ควรจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร มนุษย์จะสามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเองได้อย่างไร

ฌอง-ปอล ซาร์ตร์เป็นนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่ให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาก่อนสารัตถะ มนุษย์ตามที่เขากล่าว

ว่า “อัตถิภาวนิยมคือมนุษยนิยม” (Existentialism is a humanism)^๓ นั้นหมายความว่าอัตถิภาวะกับความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งเดียวกัน การกระตุ้นให้มนุษย์ได้ตระหนักรู้ถึงอัตถิภาวะจึงเท่ากับได้ตระหนักรู้ถึงความ เป็นมนุษย์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์ที่ว่า “การดำรงอยู่มาก่อนสารัตถะ” (existence precedes essence)^๔ ตามความหมายนี้การดำรงอยู่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ แต่มิได้หมายถึงเพียงแค่การมีชีวิตอยู่ ชาร์ตร์หมายถึงการมีชีวิตอยู่อย่างตระหนักรู้ถึงอัตถิภาวะของตนเองว่ามีความสำคัญอย่างไร เพราะมนุษย์แตกต่างจากพืชและสัตว์ มนุษย์แตกต่างจากวัตถุซึ่งมันไร้ความสำนึก ชาร์ตร์กล่าวว่า สิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลายนั้น สักแต่ดำรงอยู่ แต่มนุษย์ชาติมีอยู่เพื่อตัวเอง (being for itself)^๕ การมีอยู่ของมนุษย์จึงแตกต่างจากการมีอยู่ของสิ่งของ”^๖ เพราะมนุษย์มีอยู่อย่างตระหนักรู้ตัวตนได้ มนุษย์จึงไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่มีอยู่เหมือนวัตถุเท่านั้น แต่

^๓ Ibid., p. 18.

^๔ Ibid., p. 20.

^๕ Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, translated by Hazel E. Branes, [USA.: University of Colorado, 1957], p. 305.

^๖ ดูรายละเอียดใน โยสไตน์ กอร์เตอร์, (เขียน) สายพิณ ศุภุทรมงคล (แปล), **โลกของโซฟี : เส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา**, หน้า ๔๖๓.

^๑ Jean-Paul Sartre,

Existentialism is a Humanism, translated by Carol Macomber, [London: Yale University press, 2007], p. 37.

มนุษย์สามารถสำนึกได้ว่าตัวเองเป็นอะไร และยังเป็นสิ่งที่เขาตั้งใจให้ตัวเองเป็น หลังจากได้ดำรงอยู่แล้วเท่านั้น” ในฐานะที่อรรถกถาจารย์นิยามคือมนุษย์นิยามที่ให้มีความสำคัญแก่สภาพความเป็นมนุษย์นั้น มนุษย์จึงควรเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง

พุทธปรัชญาในฐานะที่มีหลักคำสอนอันให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาแต่ต้น และเน้นให้มนุษย์หันกลับเข้ามาตระหนักรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา และวิธีแก้ไขปัญหายภายในตนเอง โดยกระตุ้นให้มนุษย์ใช้สติมิให้ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสติแม้เพียงราตรีเดียว^๗ มีคุณค่ามากกว่าการดำรงชีวิตอยู่ตั้งร้อยปีอย่างไร้สติ การดำรงอยู่อย่างมีสติเป็นการดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า สามารถรู้และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตพร้อมทั้งวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

พุทธปรัชญาจึงเป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์ที่มีใช้เพียงแค่การมีชีวิตอยู่ แต่แนะให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเกิดในตระกูลสูง หรือตระกูลต่ำ ร่ำรวยหรือยากจน หากใช้ชีวิตอย่างมีสติก็ได้ชื่อว่าดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า พุทธปรัชญาจึงให้ค่าความเป็นมนุษย์มาก่อนชาติกำเนิด

^๗ ดูรายละเอียดใน จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, สหวิทยากรมนุษยศาสตร์: มิติแห่งมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯพมทานคร: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๙๗.

^๘ หมายถึง ผู้ที่ใช้เวลากลางวันหรือกลางคืนให้หมดไปด้วยการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานเท่านั้นไม่คำนึงถึงเรื่องอื่น ๆ (ม.อ.อ. ๓/๒๗๒/๑๗๔)

เพราะชาติกำเนิดเป็นเพียงสิ่งที่กำหนดขึ้นภายหลัง พุทธปรัชญาจึงเห็นว่าความเป็นมนุษย์มิได้ประเสริฐมาแต่ชาติกำเนิด แต่ความเป็นมนุษย์จะประเสริฐหรือไม่ประเสริฐ จะมีคุณค่าหรือไร้ค่าขึ้นอยู่กับการใช้ชีวิตโดยมีการกระทำเป็นตัวชี้วัด พุทธปรัชญายังมองว่าการที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นของยาก ดังพระพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “กัจฉ มนุสสปฏิลาโก” แปลว่า การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นว่ายาก พุทธปรัชญาจึงเน้นให้มนุษย์ตระหนักรู้ตัวเองว่า “อตตนา โจทยตตานิ แปลว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง”^๘ นั้นหมายความว่าความสำนึกที่มีของใครก็เป็นของคนนั้น ไม่มีใครสำนึกแทนใครได้ ตัวเราเองเท่านั้นที่มีสำนึกรู้ ตัวเราเท่านั้นจะตักเตือนตัวเองได้ แม้พุทธปรัชญาจะยอมรับว่าปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆษะ) ยังมีความสำคัญเพราะเกื้อกูลต่อการสำนึกรู้ตัวเองได้ เนื่องจากมนุษย์มีความสัมพันธ์อยู่กับโลกภายนอกอย่างตัดไม่ขาด แต่สิ่งสำคัญพุทธปรัชญาเน้นให้เกิดการตระหนักรู้ภายในตนเป็นหลัก ดังเหตุการณ์ตอนหนึ่งในพุทธประวัติ เมื่อครั้งตรัสรู้ใหม่ ๆ พระพุทธองค์ได้ดำเนินผ่านไปยังไร่มาย พบวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งมีจำนวน ๓๐ คน พวกกันตามหาสตรีนางหนึ่งที่ขโมยเครื่องประดับหลบหนีไป จึงพากันออกตามหาผ่านไปยังไร่มายพบกับพระพุทธเจ้าจึงกราบทูลถามว่า “เห็นหญิงคนหนึ่งผ่านมาทางนี้หรือไม่” พระพุทธองค์ได้สอบถามทราบความเป็นมาแล้วจึงตรัสถามกลับไปว่า “พวกเธอจะแสวงหาสตรีหรือแสวงหาตนดีกว่า” จากที่

^๙ ข.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๒/๔๙.

^{๑๐} ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗๙/๑๕๑.

วัยรุ่นกลุ่มนั้นมัวสง้อไปภายนอกคือเรื่องของสตรีนางนั้นด้วยอำนาจของความโกรธ เมื่อได้ฟังดังนั้น จึงทำให้พวกเขาได้สติกลับคืนมา สำนึกรู้ขึ้นมาทันทีจึงตอบว่า “แสวงหาตนดีกว่าพระเจ้าข้า”^{๑๑} ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอกเพียงอย่างเดียว สิ่งภายนอกเป็นเพียงสถานการณ์ที่กระตุ้นให้เราได้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขที่ตัวเราเอง หากเราไม่ใส่ใจ สถานการณ์ต่าง ๆ มันก็เป็นเพียงสถานการณ์ที่เกิดอยู่เท่านั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสบอกวิธีเผชิญหน้ากับสถานการณ์ไว้อย่างที่เรารู้ว่า “สติ เตสํ นิวารณํ=สติเป็นเครื่องกั้นกระแส (สถานการณ์)ทั้งหลาย”^{๑๒} เพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริงคือการมีสติในการรู้ตัวเอง จึงได้ประทานวิธีที่ทำให้พวกเขาได้ตัดสินใจเลือกด้วยตัวเขาเองอย่างอิสระโดยมิได้มีการบีบบังคับ จึงสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งของเราได้”^{๑๓} ทุกกิจกรรมที่เป็นอยู่ล้วนขึ้นอยู่กับตัวเราเอง มนุษย์จึงควรทำความเข้าใจตัวเองให้ถ่องแท้ เพราะเพียงแค่การมีชีวิตอยู่ยังมีไข่เป้าหมาย ในฐานะที่มนุษย์มีไข่สิ่งที่ถูกสร้างมา มนุษย์จึงสามารถพัฒนาตัวเองได้ จึงสมควรปล่อยตัวปล่อยใจให้เป็นไปตามโชคชะตา พุทธปรัชญาจึงเน้นให้มนุษย์เป็นผู้กำหนดบทบาทด้วยตัวเขาเอง

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน วิ. มหา. (ไทย) ๔/ ๓๖/ ๔๕.

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.จ. (บาลี) ๓๐/๖๐/๗., ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๐/๑๒.

^{๑๓} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/ ๑๖๘ / ๘๒.

นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ได้สูญเสียตัวตนไปกับสังคม และสิ่งรอบตัวเขาอยู่ตลอดเวลา พุทธปรัชญาก็มองว่าปกติมนุษย์จะใช้ชีวิตกันอย่างขาดสติ คือปล่อยจิตไปกับอารมณ์ภายนอก มนุษย์ส่วนใหญ่จึงใช้ชีวิตกันไปตามสัญชาตญาณ^{๑๔} การกระตุ้นให้มนุษย์หันกลับเข้ามาสนใจใส่ใจตัวเองนั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในพุทธปรัชญา เป้าหมายหลักเพื่อให้มนุษย์ได้รู้จักปัญหาที่แท้จริง (ทุกข์ อริยสัจ) รู้สาเหตุของปัญหา (ทุกขสมุทัย อริยสัจ) รู้ภาวะของความหมดสิ้นปัญหา (นิโรธ อริยสัจ) และรู้แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง (ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจ)^{๑๕} ด้วยตนเอง เพราะความจริงทั้งหมดที่ควรรู้ล้วนมีอยู่ที่ตัวของมนุษย์เอง

ดังนั้นในฐานะที่พุทธปรัชญาได้นำหน้าปรัชญามนุษยนิยมมานานแล้ว คือให้เกียรติแก่มนุษย์ ยกย่องมนุษย์ ตั้งขึ้นโดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ด้วยกัน...เน้นให้มนุษย์พยายามด้วยตนเองในการบรรลุผลต่าง ๆ ในชีวิต ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) จึงสนับสนุนคำสอนในเรื่องนี้ของพุทธ

^{๑๔} สัญชาตญาณ หมายถึง ความสามารถในการกระทำ รับรู้ และตอบสนอง ต่อบางสิ่งบางอย่างโดยไม่ต้องมีประสบการณ์มาก่อน สรุปว่า มี ๔ อย่าง คือ การกิน การนอน การสืบพันธุ์ การหลบหลีกภัย ซึ่งเป็นสภาวะเสมอเหมือนกันระหว่างมนุษย์และสัตว์.

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๔/๒๐/ ๑๕.

ศาสนา^{๑๖} ชาร์ตร์จึงน่าจะได้รับความคิดไปจากปรัชญาอินเดีย ชาร์ตร์ยอมรับว่าจิตสำนึกเป็นเพียงกระแสที่ไร้อดีตคล้ายพุทธปรัชญา พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร มีฤกษ์)^{๑๗} ท่านกล่าวไว้ว่า “แนวคิดของชาร์ตร์ที่เกี่ยวกับอดีตและธรรมชาติของการมีความสำนึกนั้น มีหลาย ๆ อย่างที่น่าทึ่งคล้ายกับคำสอนของพระพุทธศาสนา”^{๑๘} กิริติ บุญเจือกล่าวว่า “ศาสดาทั้งหลายล้วนแต่เป็นนักอรรถกถาจารย์”^{๑๙} จากการวิเคราะห์ความเป็นมาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าปรัชญาอรรถกถาจารย์ของชาร์ตร์กล่าวถึงความมีอยู่อย่างไร มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ และมีเป้าหมายอย่างไร ในพุทธปรัชญามีแนวคิดเรื่องการดำรงอยู่อย่างไร และพุทธปรัชญาให้ความสำคัญและเป้าหมายของการดำรงอยู่ไว้อย่างไร นี่คือการประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องนี้

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน วศิน อินทสระ, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า คำนำ.

^{๑๗} ปัจจุบันเป็นพระพรหมบัณฑิต โดยได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕.

^{๑๘} Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk), **Sartre’s Existentialism and Early Buddhism**, Second Edition, [Bangkok Thailand: Buddhadhamma Foundation, 1995], p. 171-172.

^{๑๙} กิริติ บุญเจือ, **แก่นปรัชญาปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒), หน้า ๙๗.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษามโนทัศน์อรรถกถาจารย์ของฌอง-ปอล ชาร์ตร์
- ๒.๒ เพื่อศึกษามโนทัศน์อรรถกถาจารย์ที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๒.๓ เพื่อวิเคราะห์อรรถกถาจารย์ตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยเอกสารเป็นหลัก โดยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) มีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นการรวบรวมข้อมูล: ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ที่เป็นหนังสือปรัชญาของชาร์ตร์ และพระไตรปิฎกของพุทธปรัชญา ส่วนข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นหนังสือ ตำรา งานเขียนงานวิจัย และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

ขั้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล: นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ตีความเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์ออกมาเป็นประเด็นประกอบการเขียน

ขั้นจัดเรียงข้อมูล: เขียนและเรียบเรียง อธิบายข้อมูล สรุปผลการวิจัย วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน พร้อมข้อเสนอแนะในประเด็นที่สามารถนำไปต่อยอดในงานวิจัยครั้งต่อไป

๔. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง “วิเคราะห์ อัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผู้วิจัย ต้องการศึกษาวិเคราะห์ใน ๓ ประเด็นหลัก ๆ คือ (๑) ปรัชญาอัตถิภาวนิยมของชาร์ตร์กล่าวถึงเรื่องอะไร (๒) ในพุทธปรัชญามีแนวคิดอัตถิภาวนิยม เช่น นั้น หรือ ไม่ และ (๓) ถ้ามีอัตถิภาวนิยมตามทัศนะของพุทธปรัชญาว่าไว้อย่างไร จากการศึกษาวิจัยจึงสรุปไว้เป็น ๓ ประเด็นตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ ๑ แนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมของฌอง-ปอล ซาร์ตร์

จากการศึกษาวิจัยพบว่าปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์เขียนไว้ในหนังสือ “ภาวะและความว่างเปล่า” (Being and Nothingness) “อิตตาอูตระ” (The Transcendent of Ego) และ “อัตถิภาวนิยมคือมนุษยนิยม” (Existentialism is a Humanism)

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์ หมายถึงปรัชญาที่เน้นการดำรงอยู่มาก่อนสารัตถะ เป็นการดำรงอยู่ในความเป็นมนุษย์ที่มีจิตสำนึก อันตระหนักรู้ภาวะตนเองจึงพบความว่างเปล่าและเป็นอิสระ ซาร์ตร์ใช้วิธีการอธิบายเชิงปรากฏการณ์ (Phenomenal Criticism) ในการสืบค้นความมีอยู่ของจิตสำนึกของเขาเอง แนวคิดจึงมีสองลักษณะด้วยกันคือ แนวคิดเชิงภววิทยา กับแนวคิดเชิงมนุษยนิยม

แนวคิดเชิงภววิทยา: ซาร์ตร์กล่าวถึงภาวะสองชนิด (Two kind of beings) คือ ภาวะในตัวเอง (being in itself) หมายถึง

วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก กับภาวะเพื่อตัวเอง (being for itself)^{๒๐} หมายถึงสิ่งที่มีใช้วัตถุ ภาวะสองอย่างนี้เป็นภาวะในโลก (being in the world) และเป็นภาวะสำหรับผู้อื่นด้วย (being for others)

ภาวะ ๒ ชนิดมีลักษณะอย่างไร ภาวะในตัวเอง มีลักษณะแข็งทื่อ เต็มตัว เป็นสิ่งมีอยู่ในตัวมันเอง เป็นเพียงภาวะที่มันเป็น คือไม่สามารถเป็นสิ่งอื่นนอกจากที่มันเป็นอยู่แล้ว เช่น ภาวะของโต๊ะ เก้าอี้ มันไม่สามารถเป็นภาวะอื่นนอกเหนือจากที่มันเป็นอยู่ ซึ่งแตกต่างจากภาวะเพื่อตัวเอง เป็นความสำนึก (consciousness) หมายถึงจิตมีการสำนึกถึงความมีอยู่ของตัวมันเองและสิ่งอื่นได้ด้วย มีลักษณะไม่เป็นสิ่งที่มีมันเป็น แต่สามารถเป็นสิ่งที่มันไม่เป็นได้ด้วย

ภาวะ ๒ ชนิดมีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ ภาวะในตัวเอง จะมีความหมายก็ต่อเมื่อได้เป็นสิ่งสะท้อนให้ภาวะเพื่อตัวเอง และภาวะเพื่อตัวเองจะมีความหมายก็ต่อเมื่อได้สะท้อนถึงภาวะในตัวเอง (consciousness is conscious of something) แต่สามารถแยกอธิบายเป็นสองภาวะได้ เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนตัวมันเองและสะท้อนวัตถุอื่นไปพร้อม ๆ กัน และในขณะสะท้อนทั้งกระจกเงาและวัตถุมันก็ไม่เคยเป็นสิ่งเดียวกัน แต่จิตสำนึกก็แตกต่างจากวัตถุสิ่งของที่ไร้ความสำนึก เพราะ

^{๒๐} Jean-Paul Sartre, **Being and Nothingness**, translated by Hazel Barnes, [USA: University of Colorado, 1957] p. 617.

จิตสำนึกมันไม่ยอมเป็นสิ่งที่มันเป็นอย่าง (ความว่าง) มันจึงพยายามเป็นสิ่งที่มันไม่เป็น (อนาคต) แต่ตัวมันเองเป็นเพียงภาวะอันว่างเปล่าและอิสระ การตระหนักรู้ถึงความอิสระของตัวมันเองว่ามีอยู่อย่างเต็ม จึงทำให้เกิดวิตกกังวลในการเลือกและตัดสินใจ ชาร์ตร์เริ่มต้นปรัชญาความมีอยู่แห่งภาวะของจิตสำนึกที่ว่างเปล่าและเป็นอิสระ ด้วยเหตุผลข้อแรกคือต้องการปฏิเสธแนวคิดธรรมเนียมแบบตายตัว ตามความเชื่อของศาสนาเวทนิยม ข้อสองต้องการแย้งแนวคิดเรื่องความสำนึกที่มีตัวตนอยู่เหนือความสำนึกขึ้นไป (Transcendent of Ego) ตามแนวคิดของฮูสเซอร์ลที่กล่าวถึงปรากฏการณ์แห่งจิตสำนึกที่มีอัตตาหนุอยู่เบื้องหลังเหมือนเป็นตัวประธาน ชาร์ตร์บอกว่าไม่มีสิ่งอื่นที่เป็นตัวประธาน มีแต่กระแสแห่งความสำนึกนี้เท่านั้น ปรากฏการณ์ใด พฤติกรรมใด และความรู้สึกใดที่เกิดขึ้นภายในจิต ให้มองตามความเป็นจริงโดยไม่มีข้อสมมติฐาน (presupposition) นั่นคือไม่เอาอคติหรือความรู้ลัทธิใด เข้าไปสอดแทรกและตีความ^{๒๑} เป็นการพรรณาปรากฏการณ์ทางจิต (Phenomenological Description) ในการศึกษาปัญหาของตัวเอง จนได้พบว่าไม่มีอะไรอยู่ภายในจิตสำนึก และจิตวิญญาณอีกต่อไป มีแต่จิตสำนึกที่สำนึกถึงวัตถุหรืออารมณ์ ทั้งอัตตาและ

จิตสำนึกจึงเป็นความว่างเปล่า^{๒๒} ความสำนึกที่อิสระเป็นแนวคิดที่ชาร์ตร์ต้องการปลดล๊อคความเป็นมนุษย์ออกจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งจริยธรรมสากลของแบบเวทนิยม เพื่อที่จะให้มนุษย์เป็นผู้สามารถเลือกตัดสินใจกระทำอะไรได้ด้วยตัวเอง จึงเป็นการปฏิเสธแนวคิดเรื่องแบบของเพลโต พร้อมทั้งปรัชญาเหตุผลนิยมของค่านิยมและเดส์การ์ตด้วย ชาร์ตร์มองว่าแนวคิดที่เริ่มต้นด้วยสาร์ตเดมา ก่อนการดำรงอยู่ คือให้ความสำคัญแก่คุณค่าเหนือความเป็นมนุษย์ มันทำให้มีปัญหาในเชิงปฏิบัติอันเป็นข้อเท็จจริงในชีวิตประจำวัน ชาร์ตร์จึงปรับเปลี่ยนแนวคิดเสียใหม่ว่า “การดำรงอยู่มาก่อน สาร์ตเด” (existence precedes essence)^{๒๓} การดำรงอยู่หมายถึงความเป็นมนุษย์ที่ดำรงอยู่อย่างมีสำนึกตัวเอง ส่วนสาร์ตเดหมายถึงคุณค่าทางจริยธรรม กฎเกณฑ์ แบบแผน จารีตที่สังคมกำหนดไว้

แนวคิดเชิงมนุษยนิยม: สืบเนื่องมาจากแนวคิดเชิงภววิทยาที่กล่าวถึงภาวะสองอย่าง นั่นเอง ภาวะในตัวเองส่วนหนึ่งคือร่างกายของมนุษย์ กับภาวะเพื่อตัวเอง มันคือภาวะจิตของมนุษย์ ชาร์ตร์บอกว่ามนุษย์ดำรงอยู่ในโลก ดำรงอยู่อย่างมีจิตสำนึก

^{๒๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตรี*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

^{๒๒} Jean-Paul Sartre, *The Transcendent of Ego*, Translated by Forrest Williams and Robert Kirkpatrick, [New York: Noonday Press, 1936], p.p. 25-26.

^{๒๓} Jean-Paul Sartre, *Existentialism and Humanism*, Translated by Philip Mairet. [London: Methuen, 1948], p. 26.

ที่สามารถระลึกถึงตัวเองได้ก่อนที่จะให้ความหมายอื่นใดจึงเรียกว่ามาก่อนสารัตถะ และจิตสำนึกเป็นเพียงกระแสน้ำว่างเปล่า เพราะความว่างเปล่ามนุษย์จึงไม่เป็นอะไรอยู่ก่อน ความเป็นมนุษย์จึงอิสระจากรูปแบบหรือธรรมชาติที่ตายตัว หมายถึงภาวะจิตของมนุษย์ไม่มีอดีตตามเวลาที่ฮูสเซอร์บอกว่ามี อดีตอุดุดระ ความเป็นมนุษย์มีความตระหนักรู้ตัวเองได้โดยตรง ไม่มีสิ่งใดคิดแทน มนุษย์เป็นไปตามที่เขาตั้งใจ มนุษย์จึงมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่เขาคิดว่าเขาเป็น แต่เขาเป็นสิ่งที่เขาตั้งใจให้ตัวเขาเป็นหลังจากได้เกิดมาแล้วเท่านั้น มนุษย์จึงมิใช่อะไรอื่นที่นอกเหนือไปจากผลรวมของกิจกรรมทุกอย่างในชีวิตของเขาเอง^{๒๔} ปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์จึงเรียกเรียกอีกอย่างว่าเป็นปรัชญามนุษยนิยม เพราะเน้นความมีอยู่มาก่อนที่จะยึดถือเอาคุณค่าอื่นใด การดำรงอยู่ก็มีใช้หมายความเพียงแค่มิชีวิตอยู่เท่านั้น แต่เป็นการดำรงอยู่อย่างมีความตระหนักรู้ตัวเองได้ว่าเป็นอะไร การตระหนักรู้ตัวเองได้ออย่างนี้จึงทำให้มนุษย์เข้าใจความเป็นจริงของตนได้ จึงเป็นปรัชญาของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ ตามที่ซาร์ตร์กล่าวไว้ว่า “อัตถิภาวนิยมคือมนุษยนิยม”^{๒๕} คือให้ความสำคัญแก่ความมีอยู่ของมนุษย์มาก่อนคุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน และ

จริยธรรมใด ๆ ทุกอย่างจะมีความหมายขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์ ในความเป็นมนุษย์ก็ให้ความสำคัญแก่อัตวิสัยของแต่ละบุคคลในการเลือกและตัดสินใจ ในความเป็นมนุษย์จึงมิใช่ อะไรอื่นที่นอกเหนือจากแผนการของตัวเองที่มุ่งไปสู่อนาคต มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างตัวเอง (man makes himself)^{๒๖} เพราะมนุษย์ไม่ได้ถูกสร้างไว้อย่างสมบูรณ์แบบมนุษย์จึงต้องสร้างตัวเองโดยการเลือกปฏิบัติด้วยตัวเอง เป็นการปลดปล่อยแนวคิดของมนุษย์ออกจากความเชื่อตามลัทธิ นิยัตินิยม (determinism) จึงไม่มีธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์จึงได้กลายมาเป็นผู้สร้างตัวเอง

สรุปว่าปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์ให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์มาก่อนสารัตถะโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นอิสระของมนุษย์จากการถูกกำหนด และเพื่อให้มนุษย์สามารถเลือกและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง โดยให้ความสำคัญในเรื่องหลัก ๆ ดังต่อไปนี้;

๑. เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคลมากกว่าเน้นความเป็นสากลของสิ่งสัมบูรณ์แบบ
๒. เน้นความสำคัญเรื่องเสรีภาพของมนุษย์มากกว่ากฎเกณฑ์ที่ตายตัว
๓. เน้นการสร้างสรรค์เพื่อความก้าวหน้ามากกว่าการอนุรักษ์ตามระเบียบแบบแผน
๔. เน้นความสำคัญที่ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล

^{๒๔} Jean-Paul Sartre,

Existentialism is a Humanism,
Translated by Carol Macombre, Edited by
John Kulka, [London: Yale University
press, 1947], p. 37.

^{๒๕} *Ibid.*, p. 18.

^{๒๖} *Ibid.*, p. 46.

๕. เน้นความสำคัญของความรู้เชิงอรรถนัยมากกว่าความรู้เชิงปรนัย

ประเด็นที่ ๒ แนวคิดอัตถิภาวนิยมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยได้แยกแนวคิดออกเป็น ๒ ส่วน คือแนวคิดเชิงอภิปรายกับแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ โดยกำหนดประเด็นหลัก ๆ ไว้ดังนี้

ก. แนวคิดเชิงอภิปราย: จากการศึกษาวิจัยพบว่าพุทธปรัชญากล่าวถึงสิ่งมีอยู่ในโลก ๒ ชนิด คือสิ่งที่เป็นวัตถุกับสิ่งมิใช่ วัตถุ เป็นสิ่งมีอยู่จริงใน ๒ แบบ คือ จริงตามสมมติของภาษา กับจริงตามสภาวะของความเป็นจริงตามที่มันเป็น (ยถาภูต) ที่เรียกว่าจริงโดยปรมาตม ความจริง ๒ อย่างกล่าวถึงสิ่งมีอยู่ในโลก ๒ ลักษณะ คือ สิ่งมีอยู่อย่างเป็นปรัวิสัย และสิ่งมีอยู่อย่างเป็นอตรวิสัย

๑. สิ่งมีอยู่อย่างเป็นปรัวิสัย: ได้แก่ ความมีอยู่ของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เป็นธาตุที่มีอยู่ในโลกอันประกอบขึ้นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ธาตุเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่โดยตัวมันเอง ไม่จำเป็นว่าจะมีใครรู้หรือไม่ก็ตาม อีกอย่างหนึ่งเป็นความมีอยู่ของกฎสากลที่เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา”^{๒๗} กฎสากลอันนี้เป็นสภาวะที่มี

อยู่และดำรงอยู่อย่างนั้นตามธรรมดา ไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครกำหนด ไม่มีใครควบคุม มีอยู่ดำรงอยู่เองอย่างนั้น ไม่ขึ้นอยู่กับผู้รู้ในคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุเหล่านี้ก็คงตั้งอยู่ตามธรรมดา”^{๒๘} สภาวะเหล่านี้จึงเป็นสิ่งดำรงอยู่อย่างเป็นปรัวิสัย

๒. สิ่งมีอยู่อย่างเป็นอตรวิสัย: ได้แก่ตัวตนของแต่ละบุคคลที่เรียกว่าขันธ ๕ หมายถึงเอาอตตาทที่ปรุงแต่งขึ้นมาเอง ความมีอยู่ของอตตาดานินนี้เกิดจากการปรุงแต่งของมนุษย์ เป็นความมีอยู่ในลักษณะที่ว่าเป็ตัวตนของเรา ชาร์ตริกก็กล่าวถึงอตตาดานินนี้ว่าเป็นตัวฉัน (I) ความเข้าใจว่าเป็นตัวตนนั้นเป็นของแต่ละบุคคล แต่โดยสภาวะเป็นเพียงรูปนามที่มีเกิดมีดับอยู่ตลอดเวลา การจะเข้าใจลักษณะนี้ได้ต้องอาศัยตัวสติสัมปชัญญะในการสังเกตความมีอยู่ของอากาการรูปนามในขณะนั้น ๆ เป็นการรับรู้อาการของขันธ ๕ ว่ามีเกิดเพราะมีเหตุปัจจัยให้เกิด มีดับเพราะมีเหตุปัจจัยให้ดับ การรับรู้เช่นนี้ขึ้นอยู่กับอตรวิสัยของแต่ละบุคคล ไม่มีใครรู้แทนใครได้ รู้ได้เฉพาะตนที่เรียกว่าเป็นปัจเจกตั้งคือรู้เฉพาะตนเอง

ข. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์: ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญา ก็คือขันธ ๕ พุทธปรัชญาจึงยอมรับว่ามีอตตาดานิน

^{๒๗} อิทัปปัจจยตา แปลว่า ธรรมชาติที่อาศัยกันละกันเกิดขึ้น หมายความว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี, เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี, เพราะความดับของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับ”. ดูรายละเอียดใน ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๓๗/๖๒-๖๓.; “อิมสมิ สติ อิทั โหติ,

อิมสสุปปาทา อิทั อูปุชชติ, อิมสมิ อสติ อิทั น โหติ, อิมสส นิโรธา อิทั นิรุชฺชติ”.

^{๒๘} อัง.ติกก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕, อัง. ติกก. (บาลี) ๒๐/๑๓๗/๒๗๘.; “อุปฺปาทา วา ภิกขเว ตถา คตานิ อนุปปาทา วา ตถาคตานิ จิตฺวา สา ธาตุ ฆมมภูจิตฺตา ฆมนิยามตา...”

ชั้นของสมมติ แต่โดยสภาวะมนุษย์คือสิ่งที่มีองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มิได้มีอยู่อย่างเป็นตัวตนที่ถาวร มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำนึกรู้ตัวเองได้ มนุษย์มีแนวโน้มเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนจากความแท้จริง มนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ปัญหาคือความทุกข์ มนุษย์เป็นสิ่งที่ว่างเปล่า คือว่างเปล่าจากตัวตนถาวร แม้พุทธปรัชญาจะให้ความสำคัญในการดำรงอยู่ของมนุษย์ แต่มิได้หมายเพียงให้มีชีวิตอยู่เท่านั้น พุทธปรัชญาเข้าเป้าหมายที่ไกลกว่านั้น จึงเน้นให้มนุษย์ได้ตระหนักรู้ตนเองว่าจะดำรงชีวิตอยู่อย่างไรให้มีคุณค่าเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายนั้น

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์อัตถิภาวนิยมตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าแนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมของชาร์ตซ์กับพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอภิปรัชญากล่าวถึงสิ่งมีอยู่ในโลกว่าเป็นวัตถุกับจิตเหมือนกัน แต่ความมีอยู่ของวัตถุในปรัชญาของชาร์ตซ์เป็นสิ่งที่ถาวรไม่เปลี่ยนแปลง จิตเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลง ส่วนแนวคิดของพุทธปรัชญาทั้งวัตถุและจิตนั้นมิใช่สิ่งคงที่ถาวรด้วยกันทั้งคู่ เป็นสิ่งมีอยู่เพียงชั่วขณะคือเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป และพุทธปรัชญายังกล่าวถึงสาเหตุแห่งความเกิดและความดับของวัตถุกับจิตไว้ด้วยความมีอยู่ของวัตถุกับจิตจึงขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย เมื่อเหตุปัจจัยมีอยู่ วัตถุกับจิตจึงมีอยู่คือมีอยู่เท่าที่เหตุปัจจัยยังมีอยู่ เมื่อเหตุปัจจัยไม่มี สิ่งทั้งปวงก็ไม่มี ความมีและไม่มีจึงมีอยู่ในสิ่งเดียวกัน

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์พุทธปรัชญาถือว่ามนุษย์คือชั้น ๕ มนุษย์มิใช่สิ่งถูกสร้าง มนุษย์เกิดมาจากเหตุปัจจัยและเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยในการดำรงอยู่ เมื่อยังมีเหตุปัจจัยชั้น ๕ ก็ยังดำรงอยู่ เมื่อไม่มีเหตุปัจจัย ชั้น ๕ ก็แตกดับ แม้พุทธปรัชญายอมรับสิ่งมีอยู่ในโลกคือวัตถุกับจิตก็จริง แต่มิใช่เป็นสิ่งมีอยู่อย่างถาวร จึงเป็นการปฏิเสธอัตตาในความหมายสูงสุดแบบเทวนิยม มาเน้นความเป็นมนุษย์ที่ดำรงอยู่จริงในปัจจุบัน แล้วทำความเข้าใจว่าเป็นชั้น ๕ ให้ชัดเจน จึงเน้นความเข้าใจตนเองตามเป็นจริง มากกว่าการหลอกตัวเอง

พุทธปรัชญาได้ชี้ให้เห็นว่าให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์ก่อนสิ่งอื่นใด เพราะการได้เกิดมาเป็นมนุษย์สำคัญกว่าชาติกำเนิด ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเกิดในตระกูลสูงหรือตระกูลต่ำ ก็ได้หมายความว่าเขาจะเป็นมนุษย์มากกว่าหรือน้อยกว่าคนอื่น แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์สูงหรือต่ำคือการกระทำ มนุษย์จึงมีความหมายไปตามการกระทำ เป็นไปตามที่เขาเลือกเอง หากเลือกขโมยของคนอื่นเขาก็เป็นโจร หากเลือกช่วยเหลือคนอื่นเขาก็เป็นพระโพธิสัตว์

อัตถิภาวนิยมตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นการให้ความสำคัญแก่การดำรงชีวิตอยู่ หมายถึงดำรงอยู่อย่างมีสติสัมปชัญญะที่รู้เท่าทันสภาวะความเป็นไปของรูปนามที่เกิดดับอยู่ทุกขณะด้วยการเจริญสติ การดำรงอยู่จึงจะมีคุณค่า จึงสรุปว่าพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตถิภาวนิยมในความหมายดังต่อไปนี้;

๑. เน้นการแก้ไขปัญหาที่ปัจเจกบุคคลมากกว่าการมุ่งแสวงหาแก่นแกนของสิ่งสากล

๒. เน้นการดำเนินชีวิตให้เป็นอิสระจากกิเลส มากกว่ายอมตนให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส และกฎเกณฑ์อันไร้เหตุผลตามลัทธิยึดถือในคัมภีร์

๓. เน้นวิธีการที่สร้างสรรค์มากกว่าการอนุรักษ์ตามแบบแผนที่ทำตาม ๆ กันมา

๔. เน้นความอิสระของปัจเจกบุคคลในการเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง มากกว่าการบีบบังคับให้เชื่อและยอมทำตาม

๕. เน้นความรู้แบบเป็นประสบการณ์ภายในมากกว่าการใช้เหตุผลทางตรรกะ

พุทธปรัชญาจึงมิได้เน้นเพียงแค่การดำรงชีวิตอยู่ แต่เน้นให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า จึงวางหลักคำสอนเพื่อเป้าหมายหลัก ๓ ระดับ คือ ระดับต้นเน้นประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน เป็นการวางรากฐานชีวิตให้มั่นคงตามหลักแห่งศีล ระดับกลางเน้นให้

เกิดความสงบสุขภายในด้วยการอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นด้วยสมาธิ เมื่อจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไปตามสถานการณ์ที่แวดล้อม จะสามารถวางใจต่อสถานการณ์และก้าวผ่านไปสู่ระดับสูง คือ การพิจารณาเห็นโลกและชีวิตตามความเป็นจริงด้วยวิปัสสนาญาณ โดยมีนิพพานเป็นเป้าหมาย

๕. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ยังมีประเด็นทางปรัชญาที่จะสามารถนำไปต่อยอดเป็นงานวิจัยได้อีกในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์ทัศนะเทวนิยมตามแนวคิดของนักปรัชญาอรรถิภาวนิยม

๒. วิพากษ์แนวคิดเรื่องความมีและความไม่มีในพุทธปรัชญาเถรวาท

๓. วิเคราะห์ทัศนะเรื่องความมีอยู่และความว่างเปล่าในพุทธปรัชญาเถรวาท

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กีรติ บุญเจือ. **ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.
- _____. **แก่นปรัชญาปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒.
- _____. **ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๔๕.
- จุฑาทิพย์ อุมะวิชณี. **สหวิทยาการมนุษยศาสตร์: มิติแห่งมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. “ทฤษฎีความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาควิชาปรัชญา)**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๑.
- พระมหายงยุทธ กนฺตาโภ (เสริมจันทร์). “วิเคราะห์อัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต(สาขาวิชาปรัชญา)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- วิทยา เศรษฐวงค์. “แนวคิดของชาร์ตส์ว่าด้วยความรับผิดชอบ”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาควิชาปรัชญา)**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทิวี. “วิวัฒนาการความคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของชาร์ตส์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.
- สมภาร พรหมทา. “อัตถิถากับนัตถิถาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____. “กาลและอวกาศในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

โยสไตน์ กอร์ดเดอร์ (เขียน) สายพิณ ศุพุทธมงคล (แปล). **โลกของโซฟี : เส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๓.

Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk). **Sartre's Existentialism and Early Buddhism**. Second Edition. Bangkok Thailand: Buddhadhamma Foundation, 1995.

Sartre, Jean-Paul. **Being and Nothingness**. Translated by Hazel Barnes. USA: University of Colorado, 1957.

_____. **The Transcendent of Ego**. Translated by Forrest Williams and Robert Kirkpatrick. New York: Noonday Press, 1936.

_____. **Existentialism is a Humanism**. Translated by Carol Macomber. London: Yale University press, 2007.

